

VIERING SOVE 3 mei 2014

Van evangelie naar dogma: 'Vader, Zoon en Heilige Geest' - Matteüs 28,1-20

Toespraak Franck Ploum

1.

Wanneer je een lucifer aanmaakt om een kaars te branden en het lontje wil niet snel de vlam overnemen, dan is de kans groot dat je een tweede lucifer nodig hebt. Anders verbrandt je je vingers. Tijdens een lezing van een Congolese vluchteling vertelde zij: 'Wanneer rebellen je dorp binnenvallen, heb je de brandtijd van één lucifer om te bedenken waar je kinderen zijn, welke spullen je meeneemt en hoe je wegkomt.'

Ik was twaalf en zat in de – toen nog – zesde klas van de lagere school. Zoals dat ging op een katholieke school werden we klaargestoomd voor het Vormsel, de katholieke versie van de protestantse belijdenis. Een voor twaalfjarigen volstrekt onbegrijpelijk ritueel waarmee de initiatie in het katholieke geloof wordt afgerond: doop – communie – vormsel. De toenmalige hulpbisschop van Roermond hield bij dit onbegrijpelijke ritueel een wellicht nog onbegrijpelijker verhaal over de Drie-eenheid. Het was zo onbegrijpelijk dat ik het nu nog weet. Hij had drie lucifers bij zich en poogde duidelijk te maken hoe Vader, Zoon en Heilige Geest, drie personen waren, maar toch - wanneer je de vlammetje tegen elkaar aan houdt - één zijn. Wij deden allen alsof we het snapten.

2.

Met de evangelietekst van vandaag keren we terug naar het Paasverhaal. Wie goed heeft gelezen, ontdekt dat wanneer je ergens geen zin in hebt je nooit meer hoeft te zeggen dat je het zult doen 'wanneer Pasen en Pinksteren op één dag vallen.' Dat doen ze namelijk: opstanding – opdracht – uitzending vinden in het verhaal plaats op dezelfde eerste dag van de week, laat na de Sabbat.

Pasen - Opstanding gaat over de ervaring dat het mogelijk is om op te staan tegen alle feiten, tegen alle cynisme en tegen alle dood in, en er voor te kiezen om het anders te gaan doen, alleen, met twee, met een paar, maar liefst met velen. Tegelijk is het ook de ervaring van de Schrift dat dit niet zonder risico is, dat het een gevaarlijke onderneming is om uit systemen en gedrag te stappen die heersend zijn. Er zijn immers botsende belangen, er zijn machtsverhoudingen, er zijn economische factoren en er zijn mensen die geen verandering dulden omwille van hun eigen positie. Het verhaal waarin een rechtvaardig mens, hij die Messias werd genoemd, eindigt aan het kruis, is daar het voorbeeld van. De herinnering aan dat oude verhaal van dood en opstanding is dan ook een gevaarlijke herinnering, aan solidariteit tot in de dood. Niet een gekozen dood, maar de dood als uiterste consequentie van een leven in teken van liefde, ontferming, trouw; in teken van Ik zal er Zijn.

Een gevaarlijke herinnering, die wij telkens wanneer we samenkomen verbeelden in het ritueel van brood en wijn, maar die we ons vooral eigen willen maken, zodat ons geweten er door gevoed wordt en het ethisch handelen waartoe het bijbels verhaal ons oproept in onze eigen levens verdiept, uitgewerkt, geactualiseerd en uitgevoerd wordt. De bijbel roept ons niet op te geloven in wat niet kan, er is nooit een mens fysiek opgestaan uit de dood! Er zijn mensen opgestaan uit leven dat geen leven is, uit doodse massa, uit dodelijke systemen.

'Bewakers werden als doden' en de rechtvaardige, hij die door soldaten werd gedood 'is opgewekt uit de doden'. Daarmee maakt Matteüs duidelijk dat er iets nieuws begint wanneer er een einde gekomen is aan een systeem van onderdrukking, vernedering en slavernij.

3.

Ga naar Galilea. In het jaar 69 begon de belegering, in het jaar 70 werd Jeruzalem, inclusief de Tempel verwoest. In 71 was de vernietiging totaal, over de hele landstreek. Galilea was het zwaarst getroffen gebied, er was niets meer van over, mensen zaten op de puinhopen, zonder enig perspectief, zonder kansen om op te staan. Het is in die tijd dat het eerste evangelie geschreven wordt, het evangelie van Marcus. Later zal Matteüs zich voor een groot deel baseren op dat

evangelie van Marcus en ook bij hem worden de leerlingen naar Galilea gestuurd. Wie wil bouwen aan een nieuwe wereld begint daar waar de slachtoffers van oorlog en geweld en van onderdrukkende systemen zich wanhopig op de puinhopen bevinden. Bevrijding en opstanding aankondigen aan de meest kwetsbare mensen, de vreemdeling eren, de vluchteling opvangen, de armen voeden: dat is de opdracht. En van daaruit ga je verder. Blijft de opdracht bij Marcus nog beperkt tot Galilea, bij Matteüs is het een oproep om 'alle volkeren' mee te nemen in het spoor van bevrijding. Want niet alleen het Joodse volk werd vernederd onder het juk van het Romeins imperium, alle door Rome onderworpen volkeren droegen dit lot. De messiaanse ekklesia was een tegenbeweging gericht op de bevrijding van Israël en van alle onderdrukte volkeren.

En je begint daar waar het 't hardst nodig is: in Aleppo, Homs, Nigeria, detentiecentrum Schiphol, in Afghanistan in de modder, deze en vele andere Galilea's vandaag. Ga naar Galilea! En daar krijgen ze te horen wat er moet gebeuren: 'leert alles wat ik u heb opgedragen'. Daarmee verwijst Matteüs naar de vijf grote redevoeringen van Jezus, in zijn evangelie, waaronder de Bergrede en de gelijkenissen. Vijf? Ja natuurlijk VIJF, want voor Matteüs is Jezus niet iemand die iets nieuws komt verkondigen, die het oude gaat vervangen. Jezus is de nieuwe Mozes, de Joodse Messias, hij die de VIJF boeken van Mozes, de Thora opnieuw uitlegt en betekenis geeft door Thora te doen: heb lief, doe recht, eer de vreemdeling, wees naaste van de minste.

4.

Een verhaal over het einde van een systeem, over het aanbreken van een nieuwe wereld, over mensen die zich laten uitzenden en verantwoordelijkheid nemen. En dan ineens in dat verhaal over de drie-eenheid: 'doopt hen in de naam van de vader, de zoon en de heilige geest'. Een zin die er niet in past en ook niet in thuishoort. Een latere toevoeging uit een tijd dat er heftige discussie is ontstaan over de verhouding tussen God en Jezus. En hoe zit het nu met die Geest waar Jezus vol van was en door gedreven werd, maar die dan weer uitging van God en er al was over de oervloed, vanaf den beginne. Er ontstond een theologische discussie waarbinnen er groepen waren die geloofden dat de dood van Jezus de wereld verlost had en anderen die de kruisdood alleen een schande vonden. De gnostici geloofden dat Jezus zelfs nooit gestorven was, maar slechts in een schijnlichaam op aarde had geleefd. Voor de een was Jezus 'volledig mens', volgens de ander 'volledig God' en weer anderen zeiden 'volledig mens én volledig God'. Die theologische strijd is uiteindelijk gewonnen door wat we later de apostolische ekklesia zijn gaan noemen en die het standpunt verdedigde dat Jezus zowel God was als mens.

Het was diezelfde apostolische ekklesia die zich niet meer liet uitzenden naar Galilea, maar in dienst trad van het Romeins imperium. Tijdens het concilie van Nicea, in het jaar 325, nota bene voorgezeten door keizer Constantijn, werd het dogma geformuleerd van de Drie-eenheid, in de vorm van een geloofsbelijdenis. Om Alex van Heusden te citeren: '

5.

In de verschillende ekklesia's in Nederland doen we pogingen om, voorbij aan dogma's, de met traditiestof beladen teksten van de bijbel opnieuw te verstaan in hun oorspronkelijke betekenis. Ik begreep als twaalfjarige jongen niets van de drie-eenheid en ik begrijp het vandaag nog steeds niet. Sterker nog: ik hoef het niet meer te begrijpen, want het bijbels verhaal roept juist op om alle instrumenten ten dienste van onderdrukkende systemen, heersende macht en wereldorde, achter mij te laten en weg te trekken naar Galilea. Met andere woorden: ik hoef de drie lucifers niet begrijpen, zolang ik maar die ene lucifer begrijp en gehoor geef aan wat die ene lucifer mij wil vertellen en waartoe ik dan geroepen en uitgezonden wordt: om in naam van God – bevrijding aan te kondigen, om in naam van Jezus Messias Thora te doen en mijn naaste lief te hebben, om in de kracht van de Heilige geest, het aanschijn van deze aarde te vernieuwen. Zeg Amen – zo zal het zijn.